

راهنمای اخلاق در پژوهش

دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی تبریز

فهرست مندرجات

۱	مقدمه:
۳	تعریف اخلاق در پژوهش:
۳	هدف اخلاق در پژوهش:
۴	اصول اخلاقی در روند انجام پژوهش:
۵	بداخلاقی / سوء رفتار پژوهشی:
۶	مصادیق بداخلاقی / سوء رفتار پژوهشی:
۱۰	مجازات بداخلاقی / سوء رفتار پژوهشی:
۱۱	رسیدگی به تخلفات و سوء رفتارهای پژوهشی:
۱۱	منابع:

مقدمه:

یکی از ویژگی‌های خارق العاده که خداوند متعال در وجود انسان نهاده است، پرسشگری و میل به کنجکاوی است. بشر گاه به منظور پاسخ به یک پرسش و حل یک معضل یا مشکل در زندگی روزمره خود، دست به بررسی، تحقیق و کنکاش می‌زند و گاه بر اثر کنجکاوی سوالی را مطرح می‌کند و به دنبال پاسخ به آن سوال می‌گردد. نوع اول همان پرسش‌های است که در اصطلاح پرسش عملی خوانده می‌شود و نوع دوم که بیشتر ناظر بر کشف روابط بین مولفه‌های و تبیین حقایق نهفته در آن‌ها است، پرسش‌های نظری خوانده می‌شود. (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱). در هر دوی این موارد یعنی چه پرسش‌های نظری و چه پرسش‌های عملی، انسان به بررسی، تحقیق و کنکاش روی می‌آورد. به بیان دیگر می‌توان گفت که پژوهش انجام می‌دهد.

در عصر حاضر پژوهش به عنوان یکی از شاخصه‌های پیشرفت مطرح است و اصولاً روح جامعه پیشرفته با پژوهش، تحقیق و کنکاش آمیخته است. پژوهش بدین منظور انجام می‌شود که مساله یا مشکلی را حل نمایند و چاره‌ای برای درد و الام و رنج‌های بشر و راهی برای تعالی وی بیابد. اما با وجود ازدیاد پژوهش‌ها و پر رونق شدن بازار تحقیق و پژوهش، جامعه به آلام جدیدی مبتلا شده است که در بعضی از موارد، کیان آن را نشان رفته است. این آلام نتیجه عدم رعایت اخلاق در پژوهش و انجام پژوهش بدون در نظر گرفتن اصول اساسی اخلاقی یا همان هنجارها و باید‌ها و نبایدهاست.

مطالعات متعددی در زمینه اخلاق در پژوهش انجام شده است و متاسفانه نتایج قریب به اتفاق آن‌ها حاکی از رشد بداخلاقی‌های پژوهشی و سوء رفتارهای پژوهشی است تا جائیکه از این مساله به عنوان یک معضل جدی یاد می‌شود که کیان فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی جامعه را نشانه رفته و به نوع ولنگاری در انجام پژوهش منجر شده است. برای مثال نتایج یک تحقیق در بررسی تقلب‌های پژوهشی دانشجویان در تدوین پایان‌نامه در ایران نشان داد که ۱۵ تا ۴۵ درصد پایان‌نامه‌ها تنها بر روی کاغذ شکل گرفته و در واقع پژوهشی انجام نشد است. (نخعی، ۱۳۸۴)

اهمیت موضوع تا به حدی است که بتاريخ ۱۳۹۴/۶/۱۱ دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی ابلاغ شد. همچنین، بتاريخ ۱۳۹۶/۶/۸ «قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی» در جلسه علنی روز سه شنبه مورخه سی و یکم مرداد ماه سال یکهزار و سیصد و نود و شش در مجلس شورای اسلامی مصوب و توسط ریاست جمهوری به وزارت علوم تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ابلاغ شد.

بنابراین، راهنمای حاضر با توجه به اهمیت موضوع رعایت اخلاق در پژوهش و همچنین حساسیت مطرح در مجموعه قوانین، مقررات و آئین نامه‌های بالادستی؛ به منظور ارتقاء و اعتلای سطح اخلاق در پژوهش و جهت پیشگیری از وقوع جرم مصرح در قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی» ابلاغی از سوی ریاست جمهوری، تهیه و برای دانشجویان و پژوهشگران محترم ارایه شده است.

راهنمای پیش رو، مشتمل بر ارایه مفاهیم اخلاق در پژوهش، اهمیت موضوع اخلاق در پژوهش، اصول اخلاقی در انجام پژوهش، و مصادیق بداخلاقی پژوهش؛ منبعث از تالیفات علمی، قوانین و آئین‌نامه‌های ابلاغی تنظیم و جهت تقویت مقوله اخلاق در پژوهش و انجام پژوهش مبتنی بر اصول اخلاقی برای پژوهشگران عزیز ارایه شده است.

معاونت تحقیقات و فناوری

دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی تبریز

تعریف اخلاق در پژوهش:

ابن خلدون می‌گوید "شیفته آن باش که دست‌ها و انگشتان تو مطالب سودمند و نیکی بنویسند که در این دنیای فریبنده یادگاری نیک از تو به جا ماند، زیرا در روزستاخیز و هنگام روبه رو شدن انسان با فرمان برانگیختن و حشر و نشر همه کردارهایش در پیش او نمودار می‌شود" (حری، ۱۳۹۰). این گفته ابن خلدون به وضوح به اهمیت مساله اخلاق در پژوهش اشاره دارد.

اخلاق در پژوهش به معنی دانستن، باور داشتن و عمل کردن به مجموعه‌ای از هنجارها یا باید و نبایدهای اخلاقی است که در تمامی مراحل پژوهش، اعم از قبل از انجام پژوهش، حین انجام پژوهش و بعد از انجام پژوهش؛ بایستی توسط پژوهشگر رعایت شود. فردی که با اصول و مبانی علمی اخلاق در انجام پژوهش آشنا باشد، آن‌ها را باور داشته باشد و در عمل به آنها مقید باشد، اخلاق در پژوهش را رعایت کرده است.

هدف اخلاق در پژوهش:

"هدف قوانین اخلاقی در پژوهش، توصیف اصول اخلاقی در پژوهش‌ها و فعالیت‌های توسعه یافته علمی است که به ویژه در انجام بررسی‌ها و ارائه گزارش آن‌ها کاربرد دارد. قوانین و مقرراتی که مواردی از قبیل تحریف مدارک، حقوق شهروندی، قوم پرستی، تضاد در منافع، سرقت ادبی و ... را مدنظر قرار می‌دهد و پایبندی به انصاف، دقت و صداقت در رفتار را از طریق ایجاد درک روشنی از انتظارات مربوط به اصول اخلاقی الزامی می‌سازد، به طریقی که با کاربرد این اصول همه افراد احساس کنند که به اندازه کافی از احتمال بهره‌برداری‌های غیر اخلاقی محافظت می‌شوند. در نتیجه اخلاق در پژوهش به اصول اخلاقی اشاره دارد که پژوهش را از نخستین مرحله تا پایان کار و انتشار اثر در کنترل و هدایت خود دارد." (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)

اصول اخلاقی در روند انجام پژوهش:

۱. **صداقت و درستکاری:** صداقت در تمامی مراحل انجام یک تحقیق علمی یکی از ابتدایی‌ترین اصول اساسی اخلاق است و بایستی مورد توجه جدی قرار گیرد. صداقت شامل صداقت در کلیه مراحل انجام پژوهش از جمله بیان مساله و مشکل پژوهش، گردآوری داده‌ها، روش پژوهش، تحلیل داده‌ها، ارائه نتایج، تحلیل نتایج و انتشار آن است. هرگونه عدم صداقت در هر یک از مراحل انجام پژوهش، به معنی فریبکاری و عدم رعایت اخلاق در پژوهش است. (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)
۲. **واقع بینی و استدلال:** رعایت اصل واقع بینی و استدلال منطقی و مبتنی بر شواهد در کلیه مراحل انجام پژوهش الزامی است. خیالپردازی، حدس و گمان و انجام پژوهش بدون انجام دلایل منطقی و متقن، ثمری در پی نخواهد داشت.
۳. **عمل به تعهدات:** پژوهشگر بایستی خود را ملزم به انجام کلیه تعهدات مندرج در طرح پیشنهادی تحقیق، تفاهم نامه و قرارداد بداند. در صورتیکه به عهد و پیمان خود وفادار نباشد و یا از اصول مندرج در این اسناد عدول کند، دچار بداخلاقی پژوهشی شده است.
۴. **دقت:** رعایت دقت و پرهیز از انجام هر گونه سهل انگاری از اصول اساسی انجام یک پژوهش با رعایت موازین اخلاقی است. در صورتیکه پژوهشگر مراحل یا مراحل از انجام پژوهش را حذف کند یا آن را عیناً مطابق اصول علمی و مفاد مندرج در طرح پیشنهادی تحقیق انجام ندهد، و یا به شکلی در جمع‌آوری، تفسیر و ارائه نتایج غفلت کند، دچار سوء رفتار پژوهشی شده است.
۵. **استفاده منصفانه از فرصت‌ها:** "پژوهشگران باید منصفانه از فرصت‌ها و منابع علمی استفاده کنند. تصاحب غیرمنصفانه از منابع علمی یا پیشرفت فرصت طلبانه در حرفه علمی توسط پژوهشگران عملی غیر اخلاقی است". (فرهود، ۱۳۸۹)
۶. **مالکیت معنوی:** رعایت مالکیت فکری و معنوی دست نوشته‌ها و آثار دیگران در انجام پژوهش از اهمیت زیادی برخوردار است. پژوهشگر بایستی ضمن رعایت حقوق

مالکیت مادی و معنوی آثار، از آن‌ها در پژوهش خود استفاده کند. بدون اینکه کوچکترین حقی از دیگری ضایع کند. برای این منظور، لازم است پژوهشگر با اصول استناددهی صحیح، و مفاهیم و مصادیق سرقت ادبی آشنایی کامل داشته باشد.

۷. **قابلیت اعتماد (رازداری):** پژوهشگر بایستی فردی امین و مورد اعتماد باشد. "حفاظت از اطلاعات محرمانه در تمام مدت انجام پژوهش تا به نتیجه رسیدن آن الزامی است". (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)

۸. **مشاوره مسئولانه:** «زکات علم نشر آن است». پژوهشگر بایستی از پنهان‌کاری و احتکار علم و یا ارایه اطلاعات نادرست و غیر دقیق خودداری کند. لازم است پژوهشگر بعد از انجام پژوهش، به زوایایی پیدا و پنهان مساله به روشنی اشاره کند و از حذف و یا پنهان بخشی از حقایق نامنتطب بر منافع خود، خودداری کند.

۹. **استدلال:** پاسخ به کنج‌جوی‌ها و یا ارایه راه حل برای مسائل و مشکلات در پژوهش، بدن استدلال ثمری ندارد. "پژوهشگر باید با دلیل و برهان سخن بگوید. نتایجی که همراه با شک و گمان باشد، نمی‌تواند و نباید در مباحث علمی، جایگاه پیدا کند". (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)

۱۰. **تضاد منافع:** "تضاد منافع زمانی رخ می‌دهد که تعهدات فرد یا سازمان در انجام یک پروژه خاص با منافع و یا تعهدات شخصی وی منافات داشته باشد و این موضوع، سبب سوگیری و اعمال مغرضانه وی می‌شود. اغلب مسائل مالی است که چنین رفتارهایی را سبب می‌شود، اما روابط دوستانه، داد و ستدهای همکارانه، جهت‌های سیاسی و حتی مذهبی نیز می‌تواند سبب به وجود آمدن چنین روابطی شوند". (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)

بداخلاقی/ سوء رفتار پژوهشی:

پژوهش در علوم پزشکی، پشتوانه تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد و مداخله صحیح در فرایند بهداشت و درمان است. از انجائیکه هر گونه خطا در پژوهش منجر به تصمیم‌گیری اشتباه و بالطبع مداخله نادرست خواهد شد، لذا رعایت اخلاق پژوهشی بسیار حائز اهمیت

خواهد بود. بداخلاقی پژوهشی (immorality) یا «سوء رفتار پژوهشی» افت محیط علمی و پژوهشی است. بداخلاقی پژوهشی شامل "جعل، تحریف، دزدیدن تالیفات یا اختراعات دیگران، گزارش نادرست آزمایشات، تاثیر دادن پیش‌فرض‌های ذهنی خود در هنگام عمل و نتیجه‌گیری و گزارش نادرست نتایج و نمودارها می‌باشد. بداخلاقی پژوهشی ممکن است عمدی یا سهوی صورت پذیرد.

مصادیق بداخلاقی/ سوء رفتار پژوهشی:

۱. موضوع سازی به جای حل مساله: فرد به جای اینکه در پی یافتن مساله و مشکلی در جامعه مرتبط با حیطة و دانش تخصصی خود باشد، به موضوع سازی روی می‌آورد و با استناد به منابع دیگر در صدد تبیین و توجیه مساله خود و اکتساب آن به جامعه بر می‌آید. در بیشتر موارد مساله مطرح شده، مساله جامعه نیست یا در اولویت نمی‌باشد.
۲. سرقت ادبی (Plagiarism): "سرقت ادبی به خود اختصاص دادن ایده، فرایند نتایج و واژه‌های فرد دیگر بدون اختصاص اعتبار به خود آن فرد است".
۳. تحریف (Falsification): فرد برای توجیه طرح منطقی خود در پژوهش، یا درست جلوه دادن ساختار پژوهش خود به تحریف منابع موجود می‌پردازد. به بیان دیگر واقعیت‌های علمی موجود اعم از داده و اطلاعات را جانبدارانه تفسیر به رای می‌نماید.
۴. جعل و داده‌سازی (Fabrication): تمام یا بخشی از مراحل اجرایی پژوهش را نادیده گرفته و با داده‌سازی و مشابه‌سازی مبادرت به انتشار یافته‌ها و نتایج تحقیق می‌کند.
۵. انتشارات افزونه (Salami publication): نوعی از عدم رعایت اخلاق نوشتاری در انتشار مقاله‌ها و مطالب علمی است که در آن فرضیه‌های پژوهش، روش‌شناسی پژوهش، نتایج و منابع عمدتاً یکسان در دو یا چند کار انتشاراتی ارائه می‌شود با این وجه تمایز که نوع نوشتار و متن مقاله‌ها یکی نیست.

۶. **انتحال (Impersonation):** سارق ادبی می‌کوشد "برای درست جلوه دادن سخن و مدعای خود، افراد نام و نشان‌دار و صاحب نفوذ علمی و تاریخی را مدافع نظریه خود معرفی کند".

۷. **مبادله (Exchange):** فرد بر اساس بده و بستان علمی، نام سایر پژوهشگران را به مقاله خود اضافه می‌کند بدون اینکه نام‌های اضافه شده نقش موثری در فرایند نگارش مقاله داشته باشند و در مقابل انتظار دارد نام وی در پژوهش‌های دیگران اضافه شود.

۸. **معامله (Deal):** فرد در مقابل دریافت وجوه نقدی و غیره نقدی اقدام به نگارش مقاله و درج نام دیگران در مقاله خود می‌نماید.

۹. **استفاده از نام و شهرت دیگران:** فرد با درج عناوین نام آوران و افراد مشهور در حوزه تخصصی در مقاله یا برونداد علمی به عنوان نویسنده همکار، در پی آبرودادن به نوشتار خود است.

۱۰. **تحلیل و تفسیر سوگیرانه:** فرد برای اثبات مدعا و فرضیه‌های پژوهش خود، یافته‌های تحقیق را سوگیرانه تحلیل و تفسیر می‌کند.

۱۱. **ارسال همزمان مقالات به مجلات (Shot gunning):** فرد علی‌رغم تذکر مجلات، مقاله خود را به صورت همزمان به چندین مجله برای بررسی و داوری ارسال می‌نماید.

۱۲. **نویسنده (گان) میهمان (Guest or gift authors):** پژوهشگر اسامی فرد یا افرادی را که حائز شرایط نویسندگی نیستند، بنا به دلایلی مشخص؛ به مقاله اضافه می‌کند.

۱۳. **نویسنده (گان) روح یا شیخ (Ghost authors):** پژوهشگر بنا به دلایلی مشخص، اسامی فرد یا افرادی را که در پژوهش همکاری داشته‌اند و شرایط نویسندگی را دارند، از مقاله حذف می‌کنند.

۱۴. **تضییع حق همکاران پژوهشی:** فرد در مرحله تحقیق یا در هنگام انتشار مقاله و بروندادهای علمی مبادرت به حذف نام همکاران یا دست بردن در ترتیب اسامی نویسندگان می‌نماید.

۱۵. **ناسپاسی پژوهشی:** فرد بعد از انجام تحقیق، همکاری و مساعدت سازمان‌ها و افراد دخیل امر پژوهش را نادیده می‌گیرد. «نتایج پژوهش نوروزی و محمدی (۱۳۹۱) نشان داد که سپاسگزاری در مقالات رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقایسه با تعداد کل مقاله‌های منتشر شده این رشته چندان قابل توجه نیست». (نوروزی و محمدی، ۱۳۹۱)

۱۶. **استناددهی اشتباه:** فرد در متن از منابعی استفاده کرده است که استناد بدان‌ها به درستی صورت نمی‌گیرد و یا بر عکس که به نظر می‌رسد شکل رایج‌تری باشد، فرد به منابعی استناد می‌دهد که در متن از آن‌ها استفاده نکرده است.

۱۷. **خرید و فروش استناد:** فرد به منظور بالابردن شاخص‌های علم‌سنجی خود، در قبال دریافت وجه یا استناد مشابه، به مقالات دیگران استناد می‌کند. یا وجهی پرداخت می‌کند و از دیگران می‌خواهد که به مقالات وی استناد کنند.

۱۸. **فریبکاری در تهیه ابزار پژوهش:** فرد بدون سنجش روایی و پایایی ابزار پژوهش، مدعی بر روایی و پایایی آن است.

۱۹. **رانت‌خواری پژوهشی:** در فرایند نگارش، داوری، تصویب، تامین اعتبار، اجرا، و انتشار نتایج طرح صورت می‌گیرد.

۲۰. **سهم‌خواهی پژوهشی:** افراد و سازمان‌ها تنها بر مبنای مشارکت غیرقابل توجهی که در پژوهش داشته‌اند، خواهان دریافت سهم از پژوهش و بروندادهای آن هستند.

۲۱. **دوباره‌کاری پژوهشی:** فرد با علم و اطلاع به اینکه پژوهش مورد نظر، قبلاً انجام شده است و انجام پژوهش سهمی در افزایش دانش در آن حوزه نخواهد داشت، به انجام مجدد پژوهش مبادرت می‌کند.

۲۲. **بزرگ‌نمایی پژوهشی:** فرد تلاش می‌کند موضوعی ساده و معمولی را با رنگ و لعاب دادن به آن، پژوهشی وسیع و گسترده معرفی کند و مایل است آن را پژوهشی ملی یا فراملی خطاب کرده و آن را به استناد بالادستی گره بزند.

۲۳. **خودمتمنص انگاری:** فرد بدون توجه به تخصص و حیطه موضوعی خود، دامنه پژوهش و تحقیق خود را در سایر حوزه‌ها گسترده می‌کند. حاضر است در هر موضوعی پژوهش کند و خود را متخصص موضوعی آن حوزه بنامد.

۲۴. **محقق فریبی:** محقق به واسطه دریافت اطلاعات نادرست در جریان نگارش پروپوزال، نگارش گزارش تحقیق و ارسال برونداد تحقیق خود؛ مورد فریب واقع می‌شود. برای مثال عده ای سودجو، عنوان و وب سایت یک مجله معتبر را کپی کاری کرده و مبادرت به دریافت مقالات محققان می‌کنند.

۲۵. **بداخلاقی در کسب رضایت آگاهانه:** فرد در کسب رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان را تطمیع یا اغوا می‌کند و یا به به زور، اجبار و تهدید متوسل می‌شود.

۲۶. **نداشتن تائیدیه کمیته اخلاق:** با توجه به اینکه تائیدیه کمیته اخلاق در انجام پژوهش‌ها الزامی است، در صورتیکه فرد بدون داشتن تائیدیه کمیته اخلاق به انجام پژوهش دست بزند، دچار سوء رفتار پژوهشی شده است.

۲۷. **عدم ثبت کارآزمایی‌های بالینی در سامانه ثبت ملی کارآزمایی‌های بالینی ایران:** در صورتیکه پژوهشگر هر نوع از کارآزمایی‌های بالینی را انجام می‌دهد لازم است که قبل از انجام آن را در سامانه ثبت ملی کارآزمایی‌های بالینی ثبت کند و مجوز لازم را دریافت کند، در غیر اینصورت دچار سوء رفتار پژوهشی شده است.

۲۸. **عدم شفاف‌سازی یا عدم بیان وجود هر گونه تعارض منافع مجریان یا همکاران برای انجام پژوهش:** "تضاد منافع زمانی رخ می‌دهد که تعهدات فرد یا سازمان در انجام یک پروژه خاص با منافع و یا تعهدات شخصی وی منافات داشته باشد و این موضوع، سبب سوگیری و اعمال مغرضانه وی می‌شود. اغلب مسائل مالی است که چنین رفتارهایی را سبب می‌شود، اما روابط دوستانه، داد و ستدهای همکارانه، جهت‌های سیاسی و حتی

مذهبی نیز می‌تواند سبب به وجود آمدن چنین روابطی شوند". (صراطی شیرازی، ۱۳۹۱)

۲۹. "عدم وفاداری به مندرجات طرح پیشنهادی پژوهش و عدم کسب موافقت مجدد کمیته اخلاق در صورت تغییر در پروپوزال مانند تغییر در شاخص‌های ورود و خروج شرکت‌کنندگان از مطالعه، تغییر مجری اصلی یا همکاران یا بروز مصادیقی از تعارض منافع، تغییر در مقدار و نحوه حمایت‌های مالی و تغییر در حامی مالی"

مجازات بداخلاقی / سوء رفتار پژوهشی:

طبق تبصره ۶ «قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی»، "در صورت استفاده از آثار متقلبانه موضوع این قانون توسط اعضای هیات علمی، دانشجویان، کارکنان اداری و طلاب، ضمن سلب هر گونه امتیاز مادی و یا معنوی مترتب بر آن و ملغی‌الاثربودن هر گونه مدرک تحصیلی، پایه، مرتبه علمی، رتبه و یا عناوین مشابه علمی، تخلفات نامبردگان حسب مورد توسط هیاتهای انتظامی اعضای هیات علمی، هیاتهای رسیدگی به تخلفات اداری، کمیته‌های انضباطی دانشجویان و یا دادسرا و دادگاه ویژه روحانیت رسیده شده و به مجازات‌های زیر محکوم می‌شوند:"

"ب. دانشجو به یکی از مجازاتهای ردیف (ب-۱) تا (ب-۵) ماده ۷ آیین‌نامه انضباطی دانشجویان جمهوری اسلام ایران مصوب جلسه ۳۵۸ مورخ ۱۳۷۴/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی و اصلاحات و الحاقات بعدی آن"

در بند ۳ تبصره ۷ همین قانون آمده است که "اعمال مجازات انتظامی اخراج دانشجو یا ابطال پایان‌نامه و رساله یا مدرک تحصیلی در صورت احراز جرم موضوع این قانون با توجه به میزان تخلف".

رسیدگی به تخلفات و سوء رفتارهای پژوهشی:

طبق دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی، "رسیدگی به تخلف پژوهشی با اعلام هر شخص حقیقی و حقوقی امکان‌پذیر است". این اعلام به صورت مکتوب به دبیرخانه کمیته اخلاق تقدیم می‌شود.

منابع:

صراطی شیرازی، منصوره (۱۳۹۱). اخلاق در پژوهش. انتشارات پایگاه استنادی جهان اسلام (ISC)

فرهود، داریوش (۱۳۸۹). اخلاق آکادمیک در آموزش و پژوهش. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، (۳ و ۴): ۱-۴

قاون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی (۱۳۹۶). قابل دسترسی در <https://www.msrt.ir>

نخعی، نوذر. نیک پور، هادی (۱۳۸۴). بررسی نظرات دانشجویان پزشکی در مورد فریب کاری پژوهشی در تدوین پایان نامه و فراوانی نسبی آن. مجله گام های توسعه در آموزش پزشکی. دوره ۲، شماره ۱: ص ۱۰-۱۷

نوروزی، علیرضا. محمدی، مسعود (۱۳۹۱). بررسی میزان و دلیل سپاسگزاری در مقاله‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران و تعیین سازمان‌ها و افراد حامی پژوهش. مجله مشاوره اطلاعاتی، سال دوم، شماره اول

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۱۳۹۴). دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی. قابل دسترس در www.behdasht.gov.ir